

DE KLEINE GOEDHEID VAN DE GROOTSTE BELG

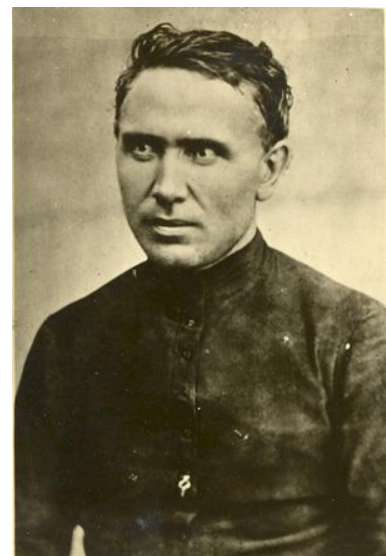
*Recent bracht Roger Burggraeve, salesiaan en professor-emeritus theologie aan de KU Leuven, het boek *Geen toekomst zonder kleine goedheid. Naar genereus samenleven in verantwoordelijkheid vanuit Emmanuel Levinas* (Antwerpen: uitgeverij Halewijn, 2020) uit. Die kleine goedheid, bedacht en gelanceerd door de Frans-joodse filosoof Levinas, heeft twee onlosmakelijke steunpilaren, 1) de verantwoordelijkheid voor de ander en 2) het menselijk verlangen om goed te zijn en te doen. In deze speciaal voor deze nieuwsbrief geschreven bijdrage toont Roger Burggraeve hoe Damiaan die kleine goedheid in het leven van elke dag gestalte gaf.*

“Tussen alle ellende en verwording van menselijke verhoudingen houdt de goedheid stand. Ze blijft mogelijk, ook al kan ze nooit een regime, georganiseerd systeem of sociale institutie worden. Elke poging om het menselijke helemaal te organiseren is tot mislukken gedoemd. Het enige wat levendig overeind blijft is de goedheid van het dagelijks leven: de kleine goedheid. Ze is fragiel en voorlopig. Ze is een goedheid zonder getuigen, in stilte voltrokken, bescheiden, zonder triomf. Het zijn de gewone mensen, ‘kwetsbare zielen’, die voor haar opkomen en haar telkens weer voltrekken. Ondanks alle verschrikkingen die de mens veroorzaakt in naam van het ‘grote goede’ blijft de kleine goedheid overeind, zoals een platgetrapt grassprietje dat zich weer opricht. Ze is misschien wel ‘gek’ – een ‘dwaze goedheid’ -, maar ze is tegelijk het meest menselijke in de mens. Ze wint nooit, maar wordt ook nooit overwonnen. Ze is de vonk van de Oneindige in het eindige!” (Emmanuel Levinas)

Doorheen dit citaat van de joodse filosoof Emmanuel Levinas willen we eens op een ‘andere’ wijze naar Damiaan kijken, als stille wenk voor ieder van ons.

Geen lollige liefde

De kleine goedheid valt niet uit de lucht als een ‘lollige liefde’ of als ‘sentimenteel altruïsme’, maar ze duikt op in de meest weerbarstige en dramatische omstandigheden van menselijk samenleven. In naam van het collectief goede worden mensen opgeofferd en gedeporteerd. In naam van algemeen welzijn, veiligheid en gezondheid, worden mensen afgezonderd en aan hun lot overgelaten, zoals dat met de ongeneeslijk zieke mensen op Molokaï gebeurde. Damiaan koos ervoor om geen ‘buitenstaander’ te blijven, maar ‘één van hen’ te worden, niet als een ‘onwankelbare held’ maar als een ‘kwetsbare ziel’, die zich laat raken, ondanks alles.

Damiaan op Molokaï, 1878

Kwetsbaar

In de meest depersonaliserende omstandigheden, waarin mensen aan hun lot en de ontmenselijking worden overgelaten, duiken ‘simpele duiven’ op, die niet cynisch afhaken – ‘met zo’n mensen valt toch niets aan te vangen’ – maar die in gang schieten en kleine daden van goedheid stellen. Ja, je moet een beetje naïef en onnozel zijn – ‘Je bent goed gek!’, zeggen de mensen – om in zo’n deprimerende context met je daden van kleine goedheid het lot te tartten. Damiaan was zo’n simpele duif, naïef zonder naïef te zijn, onbevungen begaan met die kwetsbare ‘slachtoffers’, wel wetend dat het van hem een hoge

prijs zou vragen! Terwijl degenen die de mensen met lepra afzonderden op een eiland, waar ze niet weg konden, zich 'untouchable' maakten voor hun ellende, koos Damiaan ervoor kwetsbaar met de kwetsbaren te worden: 'Je moet wel goed gek zijn!'

Alledaags en creatief

Damiaan en het meisjeskoor op Molokai, 1878

Zijn gekke kwetsbaarheid maakte hem creatief in alledaagse, kleine goedheid. Hij at met zijn zieke vrienden uit dezelfde kom en dronk uit dezelfde beker als teken dat hij één van hen wilde zijn. Telkens weer luisterde hij naar hun verhalen en sprak hen woorden van bemoediging en troost in. Ook de meest ontspoorde, die moreel slachtoffer werden van hun ziekte, liet hij niet in de steek. Hij vond het onverdraaglijk dat mensen, ook degenen die het meest 'aan de

rand' van de gemeenschap terechtgekomen waren, alleen zouden moeten sterven. Hij luisterde naar hen en hun levensverhaal, raakte hen aan, zalfde en zegende hen. Hij zocht naar betere leefomstandigheden. Hij zorgde voor medicijnen om de pijn van de ziekte te verzachten. Hij bouwde met hen talrijke huisjes voor de zieke mensen. En om de pijn van de eenzaamheid en de verbittering van de uitsluiting te verzachten zorgde hij voor sport en ontspanning, organiseerde hij processies en feesten, ging hij op zoek naar instrumenten voor zijn muzikanten... Op zijn sterfbed bestelde hij nog knikkers voor de weeskinderen.... En nog zoveel meer, dat ongezien en ongeweten blijft. Kleine goedheid kan je nooit organiseren tot een sluitend systeem. Ze blijft altijd weer verrassend, vooruitziend, gevoelig om in de veranderende situatie iets nieuws - iets haalbaars - te bedenken en te doen. De kleine goedheid ontstaat niet uit een regime, organisatie, structuur, kerk, systeem. Ze ontspruit in het hart, de ziel, het geweten van individuen die geraakt worden door de tranen van de gekwetste en kwetsbare ander.

Hefboom

Damiaan mag met recht en reden een belichaming van zo'n 'individueel geweten' genoemd worden. Door met de verstotenen samen te leven, zag hij wat de politieke en religieuze instanties niet zagen, namelijk de tranen van de unieke gekwetste en kwetsbare anderen. Daarom, zelfs in de beste en meest rechtvaardige organisaties kan niets het individuele geweten van de 'kwetsbare zielen' vervangen. Daarom kon geen enkele externe aanpak het individuele geweten van Damiaan, de kwetsbare ziel, vervangen, want hij alleen – mens met de mensen op Molokai, geen buitenstaander – kon zien wat er echt nodig was. Niets kan de individuele goedheid van mens tot mens vervangen, ook geen enkele

Damiaan op Molokai, 1889

organisatie, al is zij gedreven om menselijkheid voor haar 'leden' waar te maken. De kleine goedheid is de hefboom die verandering kan brengen in organisaties, structuren en systemen, die daar vanuit zichzelf niet toe in staat zijn. Ook dat was Damiaan: die tegendraadse hefboom!

Een wonder

De kleine goedheid is het wonder van het menselijke in de mens. Sterker nog, zij is de vonk van het goddelijke, de Oneindige, in de mens. Of, in christelijke termen, de Geest van God die als liefde in ons hart is uitgestort (Rom 5,5). Is dit niet het diepste geheim, de 'ziel van de ziel' van Damiaan? Er wordt van hem gezegd dat hij in zijn inzet voor zijn medemensen gedreven was door zijn geloof. Geen abstract geloof in waarheden. Wel een concreet geloof in Iemand die Liefde is. Geloof als overgave aan Gods liefde, die mensen tot in lijf en leden bezielt om de afgezonderde (gevangen) ander nabij te zijn. Ook al is de kleine goedheid weerloos tegen de machten van het kwaad van de uitsluiting en brengt ze geen finale overwinning op het kwade,

Damiaan en de weesjongens op Molokai, 1889

toch wordt ze nooit overwonnen! Ze is koppig als een platgetrapt grassprietje, dat zich weer opricht en ons al in onze rug staat uit te lachen...

Hoop voor de toekomst

Daarvan was en is Damiaan het levende bewijs, dat ons hoop geeft voor de toekomst! Zoals ook Jezus in Matteüs 25 de toekomst 'die ertoe doet' op zijn kop zet. De echte, goddelijke en dus humane toekomst, is volgens de Mensenzoon niet de ultieme

oorlog tegen de oorlog, met de 'geweldige' eindoverwinning op alle geweld, maar de onverwinnelijke kleine goedheid van wat mensen 'aan de geringsten van zijn broeders' hebben gedaan: "Komt, gezegenden van mijn vader, want toen ik honger had, heb je mij te eten gegeven; toen ik dorst had, heb je mij te drinken gegeven; toen ik vreemdeling was, heb je mij opgenomen; toen ik naakt was, heb je mij gekleed; toen ik ziek was, heb je naar me omgezien; toen ik gevangen en opgesloten zat, kwam je naar mij toe" (Mt 25,35-36). Van deze omkering van de traditionele toekomstvisie was en blijft Damiaan een uniek 'sacrament' en 'werkdadig teken'. Zijn grootsheid ligt in zijn onvermoeibare, onoverwinnelijke kleine goedheid!

Roger Burggraeve SDB (Levinasonderzoeker, KU Leuven)

P.S. Om de kleine goedheid verder uit te diepen, zie: R. BURGGRAEVE, Geen toekomst zonder kleine goed. Naar genereus samenleven in verantwoordelijkheid vanuit Emmanuel Levinas, Antwerpen/Berne Heeswijk, Halewijn/Berne Media, 2020.

Afbeeldingen: © Damiaan Vandaag